

lán futásának első kidolgozása), nemcsak elismerés illeti meg áldozatkész vállalkozásáért, de megérdemel minden erkölcsi támogatást az irodalomtörténet művelői részéről. Az *Irodalomtörténeti Források* sorozata előtt olyan sok feladat áll, és szerepe annyira hézagpótló lehet, hogy kívánni kell: ennek a sorozatnak is akadjanak mecénásai, mint ahogy az említett másik kiváló sorozatot is a közületek áldozatkészsége tartja fenn.

KARDOS TIBOR.

A *Zentralblatt für Bibliothekswesen* 1940. évi 5—6. füzetét külön díszes borítólappal ellátva, mint GUTENBERG-emlékfüzetet adta ki, a könyvnyomtatás feltalálásának ötszázadik évfordulójára. A terjedelmes füzetben közölt és egytől-egyig GUTENBERGGel, vagy más ősnymodászati kérdésekkel foglalkozó tanulmányok egységbefoglalására EUGEN STOLLREITHER írt a jubileumi számhoz bevezetést. Ebben rövid áttekintést nyújt a nyomdászat történetének főbb eseményeiről és problémáiról, megemlíti a legelső kutatókat, akik GUTENBERGGel és találmányával foglalkoztak, ismerteti a különböző korok folyamán uralkodott, sokszor teljesen ellentétes felfogásokat GUTENBERG egyéniségéről, hangsúlyozza sok ősnymodásattörténeti megállapítás kétségbevonhatóságát és körvonalazza a kutatás számára a jövőben követendő irányelveket.

Az első tanulmányban RUDOLF JUCHHOFF azt vizsgálja, hogyan változott az idők folyamán a felfogás GUTENBERG találmányára, munkásságára és ennek egész jelentőségére vonatkozólag. Egyes kutatók minden kolofónnélküli ősnymodatványt neki tulajdonítottak, mások viszont mindent el akartak tőle vitatni, sőt nemcsak a 42-soros bibliát, hanem még a feltalálás dicsőségét is. Ezt a sok ellentétes véleményt igen helyesen azzal magyarázza, hogy bár a könyvnyomtatás történetére vonatkozólag ismeretesek bizonyos adatok, azok mégis annyira homályosak, hogy teljes bizonyossággal nem sokat lehet belőlük megállapítani. Fejtegetései során általában SCHWENKE, RUPPEL, THIEL és HUPP megállapításait fogadja el helyeseknek, ugyanúgy, mint a legtöbb ősnymodatványkutató, köztük FITZ JÓZSEF is.*

A következő, igen jelentős tanulmányt CARL WEHMER írta az ősnymodatványkutatás történetéről és mai állásáról. A fogalmak tisztázása után kifejti, hogy mi a célja és értelme az ősnymodatványkutatásnak: ez a tudományág elsősorban szerves része a nyomdászat-történetnek, másrészt fontos szerepe van az írástörténeti kutatás szempontjából is, végül pedig abban rejlik legnagyobb jelentősége, hogy

* FITZ JÓZSEF: Gutenberg. Budapest, 1940. (Hungária-könyvek 7.)

általá ismerjük meg a XV. század elevenen élő irodalmát egész terjedelmében, vagyis mindazokat a műveket, amelyeket a legkülönbözőbb tudománysszakok művelői akkoriban írtak és olvastak, valamint azokat is, amelyeket ez a kor a régibb irodalomból a maga és a jövő számára megőrzésre érdemesnek tartott, tehát végső elemzésben az ősnymtatványkutatás útján nyerhetjük a középkor és az újkor fordulójának legtisztább szellemi képét. A következőkben részletesen ismerteti WEHMER a könyvnyomdászat elterjedését Európában a XV. század végéig, annak az ősnymtatványanyagnak az alapján, amelyet a hatalmas német vállalkozás, a *Gesamtkatalog der Wiegendrucke*, a legújabb időkhig felkutatott és regisztrált.

KARL SCHOTTENLOHER a következő tanulmányban olyan ősnymdász-családokat tárgyal, amelyek több emberöltőn át folytatták mesterségüket, s amelyeknek nyomdája ezáltal nagy hírnévre tett szert. A legjelesebb ősnymdász-családok felsorolása után olyan kisebb-jelentőségű ősnymdászokat is felsorol, akiknek mesterségét már csak a következő nemzedék, a fiú folytatta. Ezek után testvérek társas-cégeit, majd a nyomdászok leányainak, vagy özvegyeinek férjhezmenetele révén más kézbe került, nevet változtatott, de továbbra is fennállott nyomdák sorsát ismerteti szemelvényekben. Hangsúlyozza, hogy ezeknek a kapcsolatoknak a felderítésére eddig — egyes kivételes esetektől eltekintve — nem sok történt és a kutatás számára még sok tennivaló volna ezen a téren.

Ezután ERICH VON RATH értekezése következik a strassburgi könyvnyomtatás kezdeteiről. Bevezetésül GUTENBERG strassburgi éveivel foglalkozik, majd pedig a strassburgi ősnymdászokat: MENTELINT, EGGESTEINT és RUSCHT veszi sorra. Közli azt a feltevését, amelyet előtte már SCHÖPFLIN is hangoztatott, hogy EGGESTEIN bizonyára összeköttetésben állott GUTENBERGGEL, tehát feltehető, hogy bizonyos tekintetben hatása alatt is állott.

KURT OHLY, a következő tanulmány szerzője, a bázeli könyvnyomtatás kezdeteiről értekezik. Módszer szempontjából mintaszerűnek mondható tanulmányában arra a megállapításra jut, hogy Bazel első ősnymtatójának, BERTHOLD RUPPELnek egyik nyomtatványában (NIDER: *Praeceptorium divinae legis*) a rubrikátor bejegyezte 1464-es évszám egyszerű íráshiba 1474 helyett, tehát a mű nyomtatásának valószínű ideje nem 1463, hanem 1473. A tipológiai alapon ennél korábbiak tekinthető nyomtatványok terjedelmét és egyéb körülményeket is figyelembevételre, RUPPEL első nyomtatványa, a Biblia, 1468 körül készülhetett.

A következő terjedelmes értekezésben KURT HOLTER a XV. század végéről való, Kremismünster—Göttweig környékére lokalizálható

olyan kötéstáblákat ismertet, amelyekben az ornamentika egy része vaknyomással előállított, verses mondásokat tartalmazó szalagdíszekből áll. Arra a kérdésre, hogy ezen a vidéken ezek a kötések lehetek-e az itt amúgyis csak később elterjedt könyvnyomtatás előfutárai, nemmel kell felelnie, mert a kötések alapos vizsgálata után megállapítható, hogy ezeket a szövegeket egy-egy nagyobb lemezzel nyomták, sőt az is megfigyelhető a lenyomatokon, hogy a fémlemezbe sem acélbélyegzőkkel verték bele a szöveg egyes betűit, hanem az egész szöveget belevesték. Ezt bizonyítja az a körülmény, hogy ugyanaz a betű is más-más alakot mutat a szöveg különböző helyein, tehát nem lehet egy bélyegző ismételt lenyomata.

ERNST FREYS a 36-soros bibliának a müncheni állami könyvtárban újabban előkerült töredékeit ismerteti rövid tanulmányában, FERDINAND GELDNER pedig a müncheni egyetemi könyvtárnak a 36-soros biblia betűtípusával nyomtatott egyleveles nyomtatványát írja le. A nyomtatvány keletkezési helyét, idejét és nyomtatóját biztosan meghatározni nem lehet; feltevése szerint ez az aprónyomtatvány a 36-soros biblia javított betűtípusának próbanyomata volt és 1456—57 táján, Mainzban készülhetett.

A következő tanulmányban AUGUST WILHELM KAZMEIER ismerteti LUKAS BRANDISnak egy ismeretlen könyvhirdetését és néhány korai nyomtatványát, amelyeket Magdeburg közelében, egy kastély könyvtárában fedezett fel.

ALBAN DOLD két vallásos tartalmú egyleveles nyomtatványt ismertet a következő tanulmányban, amelyeket JOHANNES ZAINER Ulmban, 1490 körül nyomtatott. Az egyik latin, a másik németnyelvű; a német a latinnak csaknem szó szerinti fordítása.

Az utolsóelőtti értekezésben OTTO CLEMEN a reformáció korának nyomdász- és könyvkereskedelemtörténetéhez közöl értékes adalékokat, az utolsóban pedig FERDINAND EICHLER a gráci WIDMANNSTETTER-nyomda XVII. és XVIII. századbeli rézmetsző-illusztrátorairól értekezik.

A jubileumi folyóiratszám utolsó lapjain, mint máskor is, a szokásos rövid híreket és az új könyvek bibliográfiáját találjuk, JORIS VORSTIUS összeállításában.

GRONOWSKI IVÁN.

Az ungvári művészeti hetek könyvkiállítása. A kormányzat már a hatodik alkalommal rendezett *Művészeti Heteket*; most, Székesfehérvár, Győr, Kassa, Nyíregyháza és Pécs után *Ungvárott*. A *Művészeti Hetek* célja kultúratalálkozás: az egyetemes magyar kultúrájának az illető város és az azt környező országrész sajátos műveltségével való találkozása. A *Művészeti Hetek* fel akarják kutatni és meg akarják vizsgálni azt, hogy egyes vidéki központoknak micsoda